

Asia: VN/22365/2023

## **Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta**

### Lausunnonantajan lausunto

**Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään**

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysministeriö

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

Suomi on ratifioinut YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen 10.6.2016. Sopimus on voimassa laintasoisena.

Sosiaali- ja terveysministeriö on toimittanut tämän lausuntopyynnön vammaisjärjestöistä vain Invalidiliitto ry:lle ja Vammaisfoorumi ry:lle. Tämä ei ole riittävää, sillä nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan saajissa on eri tavoin vammaisia ihmisiä. Lausuntopyyntö olisi tullut lähettää myös muille vammaisjärjestöille. YK:n vammaissopimuksen 4 artiklan 3 kohdan osallistamisvelvoite on yksiselitteinen.

Nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan määrä

Esityksessä ehdotetaan, että Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain mukaisten nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan vähimmäismäärän tasoa lasketaan. Vähimmäismäärän taso on tarkoitus laskea kuntoutusrahan vähimmäismäärän tasolle.

Vuoden 2023 indeksitasossa kuntoutusrahan vähimmäismäärä on 31,99 euroa arkipäivältä. Ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan ja nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärä on 36,99 euroa arkipäivältä. Nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan määrä on takuueläkkeen tasoinen. Tähän tasoon ne on muutettu vuoden 2017 alusta.

Näkövammaisten liitto vastustaa esitettävää muutosta.

Ammatillisen kuntoutuksen ja nuoren kuntoutusrahan ajalta maksettava, tavallista kuntoutusrahaa korkeampi kuntoutusrahan vähimmäismäärän taso on perusteltu sillä, että ammatillinen kuntoutus on usein pitkäkestoisempaa kuin kuntoutus, jonka ajalta maksetaan tavallista kuntoutusrahaa. Pitkäkestoisempaan kuntoutukseen sitoutumista on haluttu tukea turvaamalla kuntoutuksen aikaista toimeentuloa. Nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärän tavallisen kuntoutusrahan vähimmäismäärää korkeampaa tasoa on perusteltu sillä, että takuueläkkeen kanssa samansuuruinen vähimmäismäärä kannustaa nuorta mieluummin kuntoutumaan nuoren kuntoutusrahalla ja suorittamaan toisen asteen koulutuksen työkyvyttömyyseläkkeelle hakeutumisen sijaan.

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että näkövammaiset ja kuulonäkövammaiset nuoret suorittavat myös muita kuin toisen asteen tutkintoja. Käytännössä nuoren kuntoutusrahaa tai ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaa kuntoutusrahaa voi saada toisen asteen opintojen ohella korkea-asteen opintoihin. Kun tarkastellaan toisen asteen ammatillisen koulutuksen tarjontaa, on todettava, että näkövammaisten näkökulmasta korkea-asteen koulutuksessa (ammattikorkeakoulut ja yliopistot) on huomattavasti enemmän alavaihtoehtoja kuin toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Tämän vuoksi useat näkövammaiset nuoret käyvät lukion ja hakeutuvat sen jälkeen korkea-asteen opintoihin.

Jos näkövammaisen nuori käy lukion neljässä vuodessa tai ei saa heti lukion jälkeen opiskelupaikkaa, hän ei saa jatko-opintoihin nuoren kuntoutusrahaa. Tällöin näkövammaisen nuori saa opintojensa tueksi ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaa kuntoutusrahaa. Tämän vuoksi on huomattava, että ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan saajissa on myös nuoria eikä ainoastaan työikäisiä, kuten hallituksen esityksen luonnos antaa ymmärtää.

Näkövammaiset ja kuulonäkövammaiset nuoren kuntoutusrahan tai ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan saajat ovat yksiselitteisesti vammaisia. On muistettava, että vammaisuus vaikuttaa opiskelu- ja työllistymismahdollisuuksiin sekä mahdollisuuksiin valita koulutusala ja työ. Näin ollen sillä on vaikutusta myös toimeentuloon sekä opintojen aikana että niiden jälkeen.

## Esityksen valmistelu

Hallituksen esityksen luonnoksen mukaan esitys on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä. Valmistelun yhteydessä on kuultu Kansaneläkelaitosta sekä keskeisiä työmarkkinaosapuolia heille järjestetyssä kuulemistilaisuudessa.

Näkövammaisten liitto muistuttaa YK:n vammaissopimuksesta, josta on maininta tämän lausunnon ensimmäisessä kappaleessa. On erikoista, että sosiaali- ja terveysministeriö kuulee keskeisiä työmarkkinajärjestöjä erikseen järjestetyssä kuulemistilaisuudessa, kun se ei kuule samalla tavoin vammaisjärjestöjä. Esitettävä muutos on merkittävä vammaisten ihmisten kannalta, joten vammaisjärjestöjen kuuleminen olisi ollut tarpeen. Keskeiset työmarkkinajärjestöt eivät korvaa vammaisjärjestöjen kuulemista. Kun vielä otetaan huomioon sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyynnön jakelu, YK:n vammaissopimuksen osallistamisvelvoitteen toteutuminen on kyseenalaista.

## Näkövammaisten koulutustaso ja sen yhteys työllisyysasteeseen

hallituksen esityksen luonnoksen mukaan nuoren kuntoutusrahan taustalla ovat useimmiten mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt. Näkövammaisten liitto muistuttaa, että sekä nuoren kuntoutusrahan että ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan saajissa on myös huomattava määrä näkövammaisia ja kuulonäkövammaisia ihmisiä. He suorittavat joko toisen asteen tutkintoa tai korkea-asteen tutkintoa.

terveyden ja hyvinvoinnin laitos ylläpitää lakisääteistä näkövammarekisteriä.

Näkövammarekisterissä työikäisten näkövammaisten koulutusastetta on seurattu säännöllisesti vuodesta 1985. Kun tarkastellaan näkövammaisten koulutustason ja työllisyysasteen kytköstä, nähdään, että pelkän perusasteen varassa olevista näkövammaisista on työelämässä kokoaikaisesti, osa-aikaisesti tai yrittäjinä 24 %. Korkeakoulututkinnon suorittaneista vastaava luku on 78 %. Näkövammaisten työllisyysaste on noin 41 %, joka on kaukana koko väestön työllisyysasteesta.

Näkövammaisista perusasteen koulutuksen varassa on 35,1 %, joka on huomattavasti enemmän kuin koko väestössä. Keskiasteen tutkinnon suorittaneita on 44,2 %, joka eroaa vain hieman koko väestön osuudesta. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneita on 20,6 %. Näkövammaisten korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden määrä on kasvanut, mutta samalla ero koko väestöön pysyy ennallaan tai kasvaa.

## Vaikutusarvioinnit

Hallituksen esityksen luonnoksessa on arvioitu muun muassa esityksen vaikutuksia kotitalouksiin ja vammaisiin ihmisiin. On positiivista, että vammaisvaikutusten arvioinnista on oma alalukunsa. Tämä käytäntö toivottavasti jatkuu myös tulevaisuudessa sosiaali- ja terveysministeriön laatimien hallituksen esitysten kohdalla.

Nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaan kuntoutusrahan esitettävät muutokset tulevat heikentämään kotitalouksien taloudellista tilannetta.

Vaikutusarvioinnista poiketen Näkövammaisten liitto toteaa, että ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan saajissa on myös nuoria vammaisia ihmisiä. Tästä on tarkempi kirjaus yllä otsikon Nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan määrä alla.

Hallituksen esityksen luonnoksen ihmisiin kohdistuvien vaikutusten vaikutusarviointien mukaan ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan ja nuoren kuntoutusrahan saajien keskinäisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta voi toisaalta olla perusteltua, että kaikki ammatillisen kuntoutuksen kuntoutusrahat ovat keskenään samansuuruisia vähimmäismäärältään.

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että muualla hallituksen esityksen luonnoksessa todetaan, että nuoren kuntoutusraha ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettava kuntoutusraha on opintojen taloudellinen tuki. Opinnot ovat pitkäkestoisia, joten siten ne eivät ole suoraan verrattavissa tavallisen kuntoutusrahan saajien kuntoutuksen kestoon ja toimeentulon turvaamisen pitkäaikaisuuteen.

Nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan suhde opintoetuuksiin

Hallituksen esityksen luonnoksen mukaan nuoren kuntoutusrahaa ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaa kuntoutusrahaa on kritisoitu sen korkeasta tasosta suhteessa opintoetuuksiin. On totta, että ero on suurehko, kun verrataan nuoren kuntoutusrahan tai ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan ja opintorahan tasoa.

On huomattava, että opintoetuuksiin kuuluu opintorahan ohella opintolaina, jota opiskelija voi nostaa. Kun lasketaan yhteen opintoraha ja opintolainan täysi kuukausimäärä, vammattoman korkeakouluopiskelijan saaman opintoetuuden euromäärä on muutaman euron suurempi kuin takuueläkkeen tasolla oleva nuoren kuntoutusraha tai ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettava kuntoutusraha. Tätä ei ole otettu huomioon hallituksen esityksen luonnoksessa. Mikäli kuntoutusrahojen määrä lasketaan, niiden määrä on jatkossa noin 130 euroa matalampi kuin yllä mainittujen opintorahan ja opintolainan yhteismäärä.

On totta, että kaikki opiskelijat eivät käytä opintolainaa. He rahoittavat opiskelua työnteolla. Näkövammaisten ja kuulonäkövammaisten, sekä muulla tavoin vammaisten, on muita vaikeampaa saada työpaikkaa opintojen ohelle. Tämä on todettu myös hallituksen esityksen luonnoksessa. Kuntoutusrahojen merkitys toimeentulon turvaamisessa on oleellinen. Koska kuntoutusrahoja saavat myös korkea-asteen opiskelijat, moni kuntoutusrahojen saajista asuu itsenäisesti, jolloin toimeentulon turvaaminen on välttämätöntä.

## Vaikutukset työllisyysasteeseen

Hallituksen esityksen luonnoksen mukaan on mahdotonta arvioida, millä tavoin kuntoutusrahoihin tehtävät leikkaukset vaikuttavat vammaisten nuorten opiskeluun ja mahdollisiin siirtymiin työkyvyttömyyseläkkeelle. Suomen hallituksen tavoitteena on lisätä työllisiä ja pitää työllisyysaste korkealla. Näkövammaisten liitto muistuttaa, että tähän kytkeytyy myös vammaisten ihmisten työllisyysaste. Mikäli vammaiset ihmiset eivät kouluttaudu, he eivät myöskään työllisty. Tämä on ristiriidassa työelämän kehittämisen ja työllisyyden parantamisen kanssa.

## Hallitusohjelmassa suunniteltujen leikkausten kokonaisvaikutusten arviointi puuttuu

Hallituksen esityksen luonnoksessa ei ole tarkasteltu pääministeri Orpon hallitusohjelmassa suunniteltujen leikkausten kokonaisvaikutuksia. On huomattava, että nuoren kuntoutusrahan tai ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan saajat ovat heitä, joihin kohdistuvat myös esimerkiksi asumistukeen kaavailut leikkaukset ja moneen myös lääkekorvausten omavastuuosuuden korotus. On aiheellista arvioida kokonaiskuvaa ja näiden kaikkien yhteisvaikutuksia vammaisten opiskelijoiden näkökulmasta.

## Hyvä hallinto ja hyvä lainvalmistelu ei toteudu

Säädösvalmistelun kuulemisoppaassa annetaan ohjeet kuulemiseen säädösvalmisteluprosessissa. Oppaassa todetaan, että säädösehdotuksista pyydettävien kirjallisten lausuntojen antamiseen varataan aikaa vähintään kuusi viikkoa ja laajoissa hankkeissa vähintään kahdeksan viikkoa. Lausuntoaikaa on aihetta pidentää, jos se muuten ajoittuisi yleiseen lomakauteen. Lausuntoaika voi vain perustellusta syystä olla edellä mainittua lyhyempi. Tällöin lausuntoaika perustellaan lausuntopyynnössä sekä hallituksen esityksessä tai asetuksen tai määräyksen esittelymuistiossa. <http://kuulemisopas.finlex.fi/ohje/kuulemisohje/#jakso-1-4-kuulemisen-ajoitus>

Sosiaali- ja terveysministeriö tiedotti lausuntopyynnöstä keskiviikkona 6.9.2023 ja lausuntoaika päättyy maanantaina 18.9.2023 klo 16.15. Lausuntoaika on alle kaksi viikkoa, mitä ei voida pitää hyvän lainvalmistelun mukaisena. Hallituksen esityksen luonnoksessa asiaa perustellaan kiireellisellä aikataululla, koska kyse on budjettilaista. Näkövammaisten liitto ei pidä perustetta riittävänä.

Tällä hetkellä on käynnissä useita lyhyellä ajalla valmisteltavia lainsäädäntömuutoksia. Esitettyjä useita yhtäaikaista, mutta erikseen valmisteltavia, ja samoihin henkilöryhmiin vaikuttavia, sosiaaliturvaleikkauksia koskevien lainsäädännön muutosten valmistelu ei vastaa sille valtioneuvoston omissa lainvalmisteluohjeissa, lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeessa ja säädösvalmistelun kuulemisohjeessa asetettuja vaatimuksia. Vaikutustenarvioinnit jäävät käytännössä tekemättä ja kuuleminen tosiasiallisesti toteuttamatta.

Lisätietoja

järjestöjohtaja Sari Kokko, sari.kokko@nkl.fi

Kokko Sari  
Näkövammaisten liitto ry